

УДК 630*68(477.41)

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЛІСІВ ДЕРЖАВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ «РЕЗИДЕНЦІЯ «ЗАЛІССЯ»

*М. О. Лакида, аспірант**

Р. Д. Василюшин, доктор сільськогосподарських наук

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Проаналізовано лісівничо-таксаційні параметри деревостанів Державної організації «Резиденція «Залісся». Наведено їх розподіл за площею, породним складом, групами віку, відносною повнотою та бонітетом, що дозволяє деталізувати сучасний стан насаджень, визначити перспективи збереження лісових угруповань та динаміку їх біологічної продуктивності.

***Ключові слова:** державна організація «Резиденція «Залісся», ліси, продуктивність, таксаційні показники, розподіл.*

В умовах докорінних політичних та економічних змін у країні значне погіршення рівня ведення лісового господарства та контролю за охороною і збереженням лісів вимальовує чітку картину екологічної кризи та термінової необхідності системної реабілітації [6]. Парадигма безпосередньої максимізації сировинної функції лісів, як доміанти багатопільового використання лісових екосистем, втрачає свою актуальність. Все більшої пріоритетності набуває біосферна роль лісів.

Лісові екосистеми, що акумулюють та утримують небезпечні й токсичні для довкілля та людини речовини, підтримують природну рівновагу біосфери на планеті [2]. Саме цим зумовлена необхідність поглибленого вивчення екологічних функцій лісу, невід'ємною інформаційною складовою якого слугує дослідження біологічної продуктивності насаджень.

Проблема збереження природних екосистем характерна і для Державної організації «Резиденція «Залісся». Хоча згаданий об'єкт і не має статусу

* Науковий керівник – доктор сільськогосподарських наук, доцент Р.Д. Василюшин

заповідного, він є особливо цінним із точки зору ведення мисливського господарства, оскільки на території резиденції зареєстрована велика кількість червонокнижних видів. Відомо, що тварини як один із основних компонентів лісових біоценозів, не лише беруть участь у кругообігу речовин, а й суттєво впливають на загальну продуктивність лісів [1].

Щороку на Землі втрачається майже 14 млн га лісової площі, а це є величезною еволюційною проблемою. Серед багатьох тисяч автотрофних та гетеротрофних видів, які щорічно зникають, переважна більшість – лісові мешканці [3].

Аналіз біопродуктивності насаджень в майбутньому дозволить не тільки оцінити екологічний стан лісів, їх водоохоронну, захисну, кліматорегулювальну функції, а й сприятиме збереженню унікального біорізноманіття регіону.

Мета досліджень – проаналізувати сучасний стан насаджень основних лісотвірних порід ДО «Резиденція «Залісся».

Матеріали та методика досліджень. Державна організація «Резиденція «Залісся» була заснована на базі двох лісництв Радою Міністрів СРСР як «Заліське лісомисливське господарство» у 1957 році [5]. Площа господарства значно збільшилася у 1961 р., оскільки, для охорони і відтворення мисливської фауни було передано 20619 га, які безпосередньо межували із землями держлісфонду. У 1985 р. на території резиденції вперше запроваджується заповідний режим, що є наслідком проведення реорганізації в державне заповідне лісомисливське господарство. На початку 1990-х років статус заповідного було визнано незаконним і знято. З 1995 р. об'єкт іменують як держрезиденція, а ліси відносять до особливо цінних лісових масивів.

Враховуючи те, що громадські організації України неодноразово ставили питання про необхідність створення на цій території національного природного парку, 11 грудня 2009 р. був підписаний Указ Президента України про реорганізацію держрезиденції в національний природний парк «Залісся» [4]. Однак, і дотепер резиденція знаходиться у підпорядкуванні Державного управління справами.

У процесі роботи використано інформаційну базу банку даних «Лісовий фонд України», на якому ґрунтується технологія безперервного лісовпорядкування, а саме, одержана таксаційна характеристика насаджень ДО «Резиденція «Залісся».

Для вирішення поставлених завдань під час досліджень використовувались загальнонаукові (аналіз, синтез) та конкретно-наукові (спеціальні) методи пізнання, які розроблені для лісівничих дисциплін.

Результати дослідження. Загальна площа лісового фонду становить 14845 га, з яких 92,4 % безпосередньо зайняті лісовими ділянками (табл. 1). Вкриті лісовою рослинністю лісові ділянки займають 12386,0 га, або ж 83,4 % від загальної площі резиденції. Об'єктів природно-заповідного фонду на території господарства не виділено. У 1994 р. на площі 773 га організовано орнітологічний заказник, територія якого являє собою Великівське болото, розташоване в одній із стариць р. Десни. Наукова цінність зарезервованого масиву полягає в тому, що тут збереглися природні умови для концентрації і відтворення багатьох видів, занесених до «Червоної книги України».

1. Розподіл ділянок лісового фонду ДО «Резиденція «Залісся»

№	Назва угідь	Площа угідь	
		га	%
1.	Лісові ділянки, всього	13717,7	92,4
	а) вкриті лісовою рослинністю	12386,0	83,4
	б) незімкнуті лісові культури	87,2	0,6
	в) лісові розсадники, плантації	0,1	0,0
	г) не вкриті лісовою рослинністю	998,6	6,7
	г) лісові шляхи, просіки	245,8	1,7
2.	Нелісові ділянки, всього	1127,3	7,6
	а) сільськогосподарські угіддя	237,5	1,6
	б) води	360,0	2,4
	в) болота	438,8	3,0
	г) садиби, споруди	44,5	0,3
	г) траси	45,7	0,3
	д) інші нелісові землі	0,8	0,0
Всього		14845,0	100

До складу господарства входять чотири лісництва: Заліське, Рожнянське, Деснянське і Чортківське (табл. 2). Основна частина підпорядкованих земель розташована у межах Броварського району Київської області (91 %) і значно менша (1295 га або 9 %) – на території Козелецького району Чернігівської області. Вкриті лісовою рослинністю лісові ділянки є переважальною категорією лісових земель на території кожного лісництва. При цьому, спостерігається значна частка насаджень штучного походження: від 46 % у Деснянському до 67 % у Літківському лісництві.

2. Розподіл площі лісових ділянок за їх категоріями у межах лісництв, га

Категорія лісових ділянок	Лісництво				Усього
	Деснянське	Літківське	Рожнянське	Заліське	
Вкриті лісовою рослинністю, всього	2791,4	3630,7	2908,0	3055,9	12386,0
у т. ч. лісові культури	1300,1	2460,4	1781,1	1728,1	7270,4
Незімкнуті лісові культури	42,5	–	32,6	12,1	87,2
Лісові розсадники, плантації	0,1	–	–	–	0,1
Не вкриті лісовою рослинністю, всього	228,5	246,4	319,4	204,3	998,6
у т. ч. зруби	20,8	–	10,6	–	31,4
у т. ч. галявини	207,7	246,4	308,8	204,3	967,2
Лісові шляхи, просіки тощо	55,2	94,8	44,5	51,3	245,8
Разом лісових земель	3117,7	3971,9	3304,5	3323,6	13717,7

У лісовому фонді резиденції переважають насадження сосни звичайної – 84,7 %, дуба звичайного – 6,7 %, вільхи чорної – 4,8 %, берези повислої – 1,8 %, також зустрічаються осикові, ясеневі, акацієві та інші, частка яких складає 2 %.

Панівними у лісових насадженнях є хвойні деревні породи – 10,5 тис. га, частка запасу яких становить 89,7 % від загального стовбурового запасу лісів резиденції. У межах групи хвойних порід домінують позиції займає сосна звичайна, деревостани якої зростають на площі 10467,5 га (рис. 1), і лише зрідка зустрічається ялина європейська (10,6 га) та модрина європейська (1,1 га).

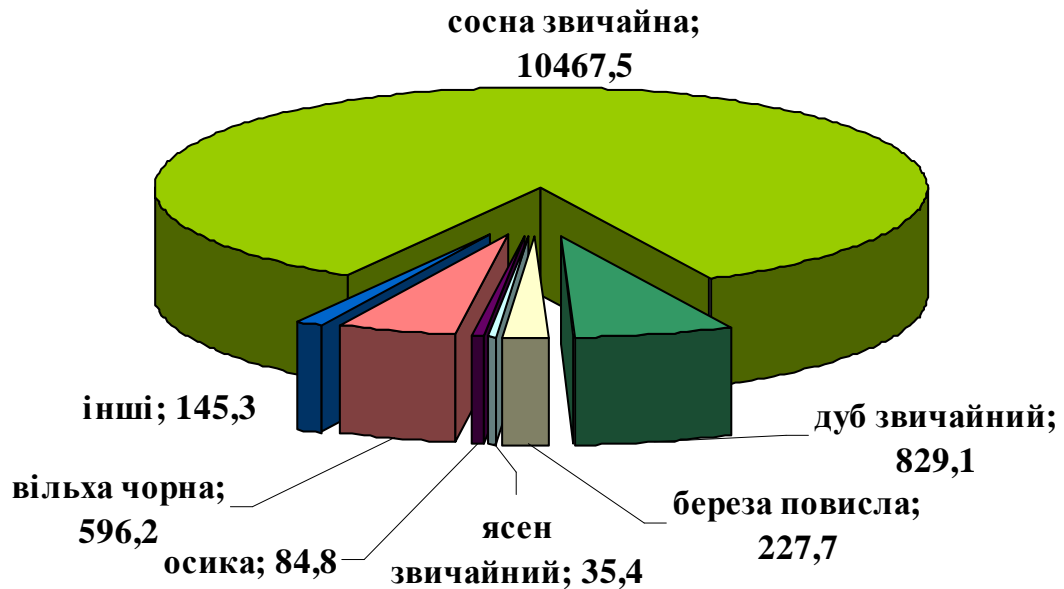

Рис. 1. Розподіл площі вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок за панівними деревними видами, га

Твердолистяні насадження з переважанням дуба звичайного (829,1 га) зосереджені на площі 908,3 га. Фрагментарно відмічені ліси з повним домінуванням акації білої (37 га), насадження якої все частіше набувають масового поширення не тільки на території Степу і Лісостепу, а й агресивно витісняють основні лісотвірні породи Полісся.

Серед м'яколистяної групи порід розповсюдженими є вільхові та березові ліси, які займають 6,6 % від вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок.

Вікова структура насаджень ДО «Резиденція «Залісся» представлена у табл. 3.

3. Вікова структура лісів ДО «Резиденція «Залісся»

№	Групи віку	Площа, га / %	Запас, тис. м ³ / %
1.	Молодняки	1017,3	133,5
		8,2	3,2
2.	Середньовікові	8619,4	3005,72
		69,5	71,3
3.	Пристиглі	1083,6	457,26
		8,8	10,8
4.	Стигли і перестійні	1665,7	620,68
		13,5	14,7
Разом		12386,0	4217,16
		100	100

Із наведених у табл. 3 даних, можна зробити висновок про переважання середньовікових деревостанів. Їх частка становить 69,5 % від загальної площі вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок та 71,3 % від загального стовбурового запасу. Частка участі молодняків досить незначна – 8,2 % за площею та 3,2 % за запасом. Деяко більшу площу займають пристиглі насадження – 8,8 % та стиглі і перестиглі – 13,5 %. Середній вік насаджень резиденції становить 73 роки.

Одним з найважливіших показників, що характеризує продуктивність насаджень, є бонітет. За розподілом, наведеним у табл. 4, найбільша площа знаходиться під насадженнями II–I^a класів бонітету. Низькопродуктивні насадження (IV, V клас) на території резиденції майже відсутні.

4. Розподіл лісів ДО «Резиденція «Залісся» за класами бонітету

Клас бонітету	Площа	
	га	%
I ^b і вище	191,1	1,5
I ^a	2920,9	23,6
I	6140,3	49,4
II	2734,0	22,1
III	305,8	2,5
IV	71,3	0,6
V	22,6	0,2
Разом	12386,0	100

Відносна повнота насаджень, яка являє собою показник ефективності використання займаного насадженням простору, представлена у табл. 5. Наведені дані свідчать, що доміантними у господарстві є середньо- та високоповнотні насадження (з повнотою 0,7–0,8 і вище), частка яких становить 65 % ділянок, вкритих лісовою рослинністю. Незначна кількість низькоповнотних насаджень, передусім, пояснюється наявністю перестиглих насаджень, де показник відносної повноти має чітку тенденцію до зменшення зі збільшенням віку.

5. Розподіл лісів ДО «Резиденція «Залісся» за повнотами

№	Відносна повнота	Площа	
		га	%
1	0,4	41,3	0,3
2	0,5	649,7	5,3
3	0,6	1681,7	13,6
4	0,7	4410,0	35,5
5	0,8	3763,6	30,5
6	0,9	1624,4	13,1
7	1,0	215,3	1,7
Разом		12386,0	100

Середня повнота насаджень резиденції становить 0,74, що свідчить про низьку інтенсивність зрідження деревостанів під час проведення заходів із формування та оздоровлення лісів. Враховуючи цільове ведення лісового і мисливського господарства, спрямоване на створення найбільш сприятливих умов для збільшення чисельності й відтворення популяцій тварин, рубки головного користування на території резиденції не проводять.

Висновки

Аналіз стану лісів ДО «Резиденція «Залісся», здійснений на основі лісівничо-таксаційної характеристики деревостанів, дозволяє зробити наступні висновки:

1. Ліси резиденції відносять до особливо цінних лісових масивів; вони виконують специфічні природоохоронні функції й їх не використовують із рекреаційною метою. Ведення господарства відбувається з урахуванням створення необхідних умов для збільшення чисельності дикої фауни.

2. Загальна площа лісового фонду ДО «Резиденція «Залісся» становить 14845 га, з них лісові ділянки, вкриті лісовою рослинністю безпосередньо займають 12386 га. Окрім того, господарству підпорядковані приписні території площею 24970 га. Територія розміром у 12633 га огорожена парканом.

3. Природні умови Чернігівського Полісся, лісорослинної області, до якої відноситься регіон досліджень, зумовили формування мішаних лісів

різноманітного складу й продуктивності. Панівні лісотвірні породи – сосна (84,7 %), дуб (6,7 %), вільха (4,8 %).

4. Домінантними у віковій структурі є середньовікові деревостани (71,3 % за запасом). Стиглі й перестиглі насадження займають 13,5 % за площею. Середній вік насаджень становить 73 роки, середня повнота 0,74. Переважають високопродуктивні насадження I^a та I-го класів бонітету.

5. Зважаючи на надмірну чисельність диких тварин, вивчення динаміки лісових екосистем та оцінювання біопродуктивності лісів є важливим аспектом подальшого господарювання.

Список літератури

1. Домніч А. В. Вплив копитних із різною щільністю популяцій на чагарникову рослинність Південного Сходу України / А. В. Домніч, В. О. Пепко, Н. В. Капелюш // Питання біоіндикації та екології. – Запоріжжя : ЗНУ, 2014. – Вип. 19, № 1. – С. 167–191.

2. Лакида П. І. Біопродуктивність лісів Шацького національного природного парку: статика та динаміка : [монографія] / П. І. Лакида, Г. А. Сахарук. – Корсунь-Шевченківський : ФОП В. М. Гавришенко, 2013. – 151 с.

3. Миклуш С. І. Рівнинні букові ліси України : продуктивність та організація сталого господарства : [монографія] / Миклуш С. І. – Львів : ЗУКЦ, 2011. – 260 с.

4. Про створення національного природного парку «Залісся» : Указ Президента України від 11.12.2009 № 1049/2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1049/2009/>. Заголовок з екрану.

5. Проект організації і розвитку лісового господарства Державної резиденції «Залісся». – Ірпінь, 2005. – Т1. – 111 с.

6. Вуглець, клімат та землеуправління в Україні: лісовий сектор : [монографія] / [А. З. Швиденко, П. І. Лакида, Д. Г. Щепаченко та ін.] – Корсунь-Шевченківський : ФОП В. М. Гавришенко, 2014. – 283 с.

Проанализированы лесоводственные и таксационные параметры древостоев Государственной организации «Резиденция «Залесье». Приведено их распределение по площади, породному составу, возрастным группам, относительной полноте и бонитету, что позволяет детализировать современное состояние насаждений, определить перспективы сохранения лесных группирований и динамику их биологической продуктивности.

Ключевые слова: *Государственная организация «Резиденция «Залесье», лес, продуктивность, таксационные показатели, распределение.*

Within the scope of this article, the silvicultural and mensurational parameters of forest stands of State organization "Residence "Zalissyа" are analyzed. The results of their area distribution, tree species composition, age group distribution, relative stocking and site index class are presented. The applied analytical approach enables detailing the current condition of the forest stands, determining resilience of forest groups and dynamics of their biological productivity.

Keywords: *State organization "Residence "Zalissyа", forests stands, productivity, inventory index, distribution.*